

VÁCLAV BENEŠ TŘEBÍZSKÝ:

BLUDNÉ DUŠE.

HISTORICKÝ ROMÁN.

"A kdy že k nám, Refundo, zase přijдете?" prohodil za chvíli sedlák, když ve světnici bylo slyšet už jen praskot na krbu.

"Vždyť jsem u vás, sedláče! — A snad mne nevyháníš a dáš mi tu snad nocleh?"

Refunda upřel oči na sedláka skorem vyčítavě.

"Ale jak vám to mohlo přijít jen do hlavy? — Kdybyste přišel o půlnoci a chtěl na nás Bůh ví co a my vám to mohli dát, věřte, Refundo, otevřeli bychom vrata dokořán a snesli bychom vám všecko. Ale napadlo mne, že se vá tu dnes u nás nelíbí, že jsme vás snad neuctili. Můj Bože! Celý den jsme robotovali, musili jsme s potahem až k Černochovu, považte: dvě dobré hodiny. A nemáme než chléb! Ani do mlýna nemůžeme. Čtělí jsme již minulý týden; jsme pořad zapřaženi jako otroci, hůf než dobytek... Jáčku, Refundo, že se vám dnes u nás nelíbí?"

"Poslechni, sedláče: Když z jara přiletí pěníce a když si vyhledají stará hnízda, je jim co platno, kdybyste jim ta hnízda samým hedvábím vystlali a kdybyste jim sehnali těch nejobutnějších lahůdek, když je vzduch kolem nich mrtvý, k zadušení; když si chtějí zazpívat a sotva že otevrou zobáčky, hlásek jim v hrdélku selže, hlavinku pod těžkým vzduchem svěsí, křídélka se rozepnou, jako by chtěly uletět, a nemohou a nemohou? — A nad těmi vašimi statky je vzduch také tak těžký a také tak k zalknutí!"

Refunda si po těchto slovech podepřel čelo o ruku a již nepromluvil.

Klíme jeho řeči nerozuměl; ale po vysvětlení se ptáti neodvážil.

Druhý den z rána zaměřil Refunda polní cestou, jež táhla se rovinou jako mlat k městečku, jehož kostel s vysokými věžemi bělá se až od Bylicova. Městečko toto leží již v širém kraji. Byl v něm knížecí zámek s červenou, prejzovou střechou o jednom pochodí, ale jinak se od ostatních vsí nelíšilo, leda tím, že tu bylo o několik chat více a že tu smělí odbývali trhy. — Ubohá česká městečka!

V těch letech, o nichž vypravují, vypadalo to v nich asi jako v nepovýřím hnízdě. Poloměstáci své české duše opravdu zavírali v komorách do dubových skříní nejspodnější, a mělo-li kde cizáctví po Čechách dvéře otevřené a přibytky uchystané jako nasečvá, v nich se vítali s dobráckým úsměvem a vykárali nejpřednější místo, bylo to v těchto městečkách, jimž z celé té bývalé slávy zbyly "dobyťtí trhy" a zelený pečatní vosk. A bývali hrdí na ty "jármarky" a ten zelený pečatní vosk ještě více; a na vesničany dívali se s úšklebkem, s chroutým dolením rtem. Ale v okolí působili na ně nakažlivě, na bohaté sedláky, bylo-li to v kraji, zvlášť. Ve velikých "gruntech" si robotu zaplatili; páni potřebovali peněz víc než soli, a sedláci platili robotu stříbrem, na němž z jedné strany leskla se tučná tvář mladé císařovny a na druhé svítily se kříže s korunami. Byli to křížové tolary, a v některých dědinách do dneška si povídají: Tam a tam měli je na čtvrtce — a dnes?...

Městečko, jehož kostel s vysokými, bílými věžemi dívá se na tři hodiny cesty do všech úhlů světa

a jehož zámek s červenou, prejzovou střechou svéděl o prašpatném vkusu milostivé vrchnosti, bylo na vlas podobno těm ostatním. Jen ve třech či čtyřech staveních pamatovali si ještě dobře, že zdejší předkové byli pevní jako skály, měli hlavy jako železo, ale že musili pro tu svou povahu skalnatou a pro ty své hlavy železné do ciziny. A potom přišly hrozné psoty; městečko zpusťlo, rychta zapadla, zelený vosk se rozlil v ohni; ale pergamen, na němž měli upsané trhy a ztvrzené Pražským purkrabím, nalezli po letech poloohofelý, šli si ho dát znova napsat a znova potvrdit, ale tentokrát, když jim to přišlo zpět, své "privileji" nerozuměli, protože bylo všecko německé. — Ubohá česká městečka!

A Bůh ví, co vedlo kroky Refundovy z Klímšova statku přímo ke kostelu s vysokými věžemi "krumplovitou" cestou do polí. Zdálo se, jako by šel bez paměti. Ze Třebíze chodil přece po tolik let vždycky k Čeradicům. Šel s hlavou svěřenou k zemi a s očima upřenými v zmrzlé hrudy, jako by se bál, aby neklopýtl. Jivíčkou se zastavil a zraky jeho pokaždé pod hustým, popelavým šasovím jako by zpola vyhaslé náhle ožily, v zažloutlé, nesmírně vyzáblé tváři se vrásky pohnuly. Refunda pozvedl hlavu a zadíval se poněkud v levo, kde nad zaoblými poli vyvstával v molných, průhledných mlhách obrovský vrch s bělavou kapličkou na temeni.

"Jak jsi tu jediný mezi všemi, ty starý, věrný brachu, na jehož hlavě neodvážili se stavěti hnízda otroctví. Ba právě že jediný, ty samětníku první záře volnosti v těchto krajích a svědku posledních jejich červánků! Však věleli, proč na tvém temeni zaslavili kostelíček rytířů světců, kteří proráží ostrým dřevem hřtán ještěřův! — Měl bys oživit, ty mládenče, rozjeti se po těchto, ale dřív si kopí nabystřit, a práce bys měl do nejdelší smrti, co po té naší zemi ještě žít!"

Ranní slunce prorazilo šedivými oblaky a kaplička svatého Jiří na Řípu zaleskla se, jako by její stěny byly obloženy saminkým třísťálem. A lidem na robotě bývalo vždycky volněji, když se kaplička na Řípu bělela stříbrem, protože ode dávna říkali: "Doud se na nás svatý Jiří s Řípu bude smát, ještě to ujde; ale až se zamračí, až se kaplička rozpadne, potom bude zle; potom zdejší potoky potekou poslední českou trvít."

Refunda si také oddechl a už zase kráčel s hlavou vyzdvíženou a prsou vypjatým, jako kníže Švarecberk, když je mu nejvolněji. A za malou chvíli dorazil do městečka. Ale potom hlavu vzpřimil ještě výše a prsa vypjal až nápadně. Z hospody vypěhli tři muži s posměšným chechtotem. Jednomu se ještě bělela na opuchlých rtech pěna z polonedopitého plecháče.

"Hej, kmotře! — U nás se neustavíte?"

Refunda se ani neohlédl. "Je to on! — Kdo by si také uměl takhle vykračovat? Už tu síce nebyl několik let; ale já se naň pamatuji velmi dobře. Kdo pak by taky mohl kdy zapomenout na tu jeho sešlou tvář, z

níž fičívá ostřeji než jsou zimní větry, když profouknou člověka až do kostí! — Jáčku, Pastejřku: když jsem byl malý kluk, viděl jsem je ve Kvilicích na zvonici "festa," a věřte-li, že ho vidávám do dneška? Refunda je mu podoben jako bratru!"

Senkřý si podepřel boky, rozkročil se a díval se za Refundou. Náhle se obrátil a řekl vážně: "A proto není radno za ním pokřikovat." A při tom se podíval na mistra Potěhníka, kterémuž bílá pěna na ústech umrzla. Byl prudký mráz.

"Však on to neslyšel! — A kdyby! — Za živa přece nestráší!"

"Ale mnoho umí! A věřte-li, že taková lidé, kteří mnoho umějí, jsou horší než strašidla?"

Švec Potěhník téměř slovy vystrážlivě a také nějak nápadně zbledl. Teprve nyní setřel si pěnu se rtův a protřel si oči. A když si sáhl na čelo, nahmátl horké krůpěje potu. Mistr Potěhník se bál čar jako své ženy, když se vrátil z jarmarku, odpočítával, co utržil, a nemohl se dopočítati. (Jednou se vrátil z Kornouzu už samý večer. Musili "černým dolem." Když se octli asi v polovici lesa, Potěhník urychlil krok, nemohl ani dechu popadnout, ani se neohlédl po kamarádech a jen vykřikl, ale tak, jako by mu někdo hrdlo stahoval: "Braši — nemáte tu nikdo růžence?" — Provaznice ho měla s sebou, půjčila ho Potěhníkovi, a švec jí ho nevrátil, až se octl na prahu ve svém domově. Do světnice vrazil bledý jako umrlec, a když začala na něho žena, kde má "počinek," všecky kapsy prohledal a nenalezl ani haléře. "To mne to pronalo!" zabědoval, a když ho žena plánila a nepodala mu ani sousta, lehl si s prázdným žaludkem; ale než si lehl, celý se třikrátovou ještě postříkal. A přece celinkou zoe ani oka nezamhouřil.)

Za kostelem rozlehl se náhle povyk.

"Buřič!"

"Tulák!"

"Už jsme po tobě dávno pášli. Ale tentokrátě nám neupláchněš!"

"Chyťte ho!"

"Hej, hoši! — Nebojte se! Nic se vám nestane! — Podvodník!"

A v hlomozivý zvuk vmísil se pronikavý štěkot psů.

"Aha! — Mušketyři! — Vocásek, Plašil, Kropáček... Bude to mela! Půjdeme raději do světnice. Není s tím nic. Refunda nezna žertů!"

Mistr Potěhník první zmizel v šenkovně a jedním douškem vytáhl, co zbylo mu ještě v plecháči. Zapíjel strach, jakýž mu nahnal lenkřý Refundovými čarami.

Za kostelem stál opřen o hradební zeď vysoký muž v šerkové halence, koženkách a na hlavě s pangrotkou, jako zvětralá socha, když smečka chrtů na ni pekelným štěkotem doráží. Starý muž měl vysehlé rty těsně sevržené, oči pod popelavým, hustým šasovím přimhouřené, levice svíslou a pravice na holi, jako by to opravdu nebyl živý tvor, ale socha zvětralá.

Několik chlapů, hbitých jako úhoři a podrážděných jako v žitništi křečkové, obstoupili jej, aby jim neuklouzl. Ale mohli být bez starosti. Starý muž se ani nepohnul. Stál pak tise, jako by neměl oči ani uší. Ve vyzáblé tváři jeho zdálo se, že jsou vrásky nějak příliš stuhlé, jako by se jich byla dotkla smrt. Chlapci na okamžik utichli, podívali se jeden na druhého a četli si navzájem v očí otázku: "Je živ nebo nebožtík?" A žádnému se nechtělo

přistoupiti blíže, dotknouti se ho, zaklátili jím a "sebrati" ho.

"Chee nás ošáliti! — Je to podvodník! — Potom by se nám všude vysmáli. Řekli by: "knížecí chasa se bála Refundy." Řekli by: "mušketyři se báli tuláka." — Či to není poběhlík?"

Dráb Švandrlík přiskočil, nehytěl oběma rukama starého muže, zaklátil jím, podíval se mu do očí a zavřáskal, co měl hrdla: "Je živ! — Či snad jsem neřekl, že žálí, že to podvodník?"

A okamžikem vrhlo se na něho pět ostatních pochopů; ale dlouho se svému hrdinství netěšili. Refunda se jim vysmekl a ustoupil zase do hradební zdi kostelní; nýse mu však obočí pošinulo o dobrý palec výše, pod ním vystouplo dvě ostrých, sokolích očí, vrásky ve vyzáblé tváři několikrát prudce sebou zatrhly, Refunda se vzpřimil, vztýčil hlavu, opřel se pevně o hůl, levice pozdvihl na proti drábům, a rtoma jeho, které se otevřely, vyproudil se hlas, jehož by byl nikdo v tomhle vyzáblém starci nehledal. Knížecí chasa drkotaly zuby úzkostí a zase se jeden na druhého díval, a opětně si navzájem četli ve tvářích: "je to člověk či snad duch?"

"Jste otroci, horší než psi! Také zahnete jednou bídněji než psi, vaše duše — máte-li jaké, zalezou lo psích hlav, budou bloudit po světě a budou děsit lidi po sta let. Vy bídáci! Beztoho vám každému vepsáno na čele znamení Kainovo!"

"Však ti začpeme hubu nevyváchanou! — Tak, abys nemohl už nikdy ani zahlesnout!"

"Že se nestydíte! — Švandrlíku! Pět na jednoho — na žebráka! Pfu! Kdo se ho ještě dotknete, lavice ve vrátnici je připravena! — Zpátky, nestydové! A ty, vstávej! — Slyšís, starče! — Vzkazuje pro tebe kníže pán!"

Knížecí chasa rázem ztichla, a zase díval se jeden na druhého, a opět četli si navzájem ve tvářích otázku: "Rozumíš tomu?" — A jeden za druhým zavrtěl hlavou a nerozuměl žádný. Kde pak by také chlupské mozky jejich mohly pochopiti, jak to, že si pro Refundu vzkazuje sám kníže pán, že jeho milost knížecí sníží se mluvití s člověkem, po kterém pášly už od několika let vrchnostenské úřady v celém okolí, po jehož stopě šli sliďiči jako příšerné stíny, a který byl na zámečích kamenem úrazu od pana direktora až do nejposlednějšího psovede.

"Slyšís, ty starý! — Kníže pán si pro tebe vzkazuje!"

Pan pojezdny přistoupil k samotnému starci; ale okamžitě ucouvil o dobré tři kroky zpět. Tváří Refundovou rozestřel se strašlivý výraz, jakého pan pojezdny ve svém padesátiletém životě neuzřel ani ve snách. A ve dřímotách viděl člověk přece nejpodivnější a částo nejodpornější obrazy.

Refunda se zdvihl, opět se tak o hradební zeď opřel, popelavé obočí vystoupilo ještě výše do čela, vrásky v zažloutlé, vyzáblé tváři se rozšířily a svaly kolem rtů stáhly se k úsměvu, kterýž připomínal panu pojezdnému z knížecí obrazárny starého otce, jemuž před očima věšeli na polousechlých vrbách pět synův, pět jarých sokolkův, a potom mu házeli španělské dukáty, aby prý nemusil zebrotou. Kníže pán byl zvláštním milovníkem obrazů, na kterýchž hezky ostře vystupovaly odporné stránky lidské povahy. Prostranný pokoj v jednom z největších knížecích zámků byl podobnými obrazy ověšen po všech stěnách od stropu až ku podlaze. A když se jeho milost už všim přesytila, když už čívy tak ochably, že oči

mimoděk se zavíraly ku dřímotám, kníže pán se vzechl a rychlým krokem zaměřil ku dvěm vedoucím do obrazárny, jejížto díla by mohli nadepsati v katalogu: "Zde se ukazuje lidská bída, lidská otupělost, lidská zvrhlost, lidská zvířecost..."

"Kníže pán si pro mne vzkazuje? — Snad mi chce za tyhle rány svých pochopů zaplatit. — Měl bych říci, že mu děkuju, měl bych mu vzkázati: zaplať a nadě! Pánbůh, jako říkají žebráci, když jim vystrčí kousek okoralého chleba a potom za nimi prudce dvěma zabouchnou. — Ale pájdu přec! Kdy jsem už vašeho pana knížete neviděl!"

Pan pojezdny nevěřil ani svým ušima a knížecí chasa chvěla se na celém těle. Bálit se, že by jim dnešní den přec jen velmi draho mohl přijíti.

"Nebojte se! — U pana knížete žalovat nebudu! — Což jste už zapomněli, že jste otroci, horší než psi? Což už nevíte, jak jsem vám předpovídal, že zahnete hůf než psi, že duše vaše i po smrti do psích hlav zalezou a že budou bloudit po světě?"

Refunda se zase vztýčil, hlavu vzhůru, prsa vypjal a vykročil, jako by byl knížetem zdejším on — Refunda, kterého před okamžikem čeled knížete utahala a jemuž nemohla přijít na jméno. A dívali se za ním jako by sami nyní se byli proměnili v sochy kamenné. Pan pojezdny se vzpamatoval teprve potom, když Refunda zmizel v zámeckém průjezdě.

Kníže pán přecházel nádherným pokojem s rukama přeloženými na zad a s hlavou lehounce nakloněnou ku stolistým růžím, kvetoucím prvním květem červnovým na jasné zelených, těžkých koberecích, rozestřených podlahou. Kníže pán byl vysoké, štíhlé postavy. Modrá krev prý žene vždycky do výšky — a zdejší jasnosti musili prý před lety lékaři pouštět žilou. To lík jí měl mladý kníže. Oči jeho, zdálo se, jako by se pášly na plném květu stolistých růží, jež vzkala umělá ruka do kobereč v podlouhlé věnce, a nohy jeho po těch růžích šlapaly. Ba zdálo se, že je zadupávají, jako by každým krokem jednu chtěly rozdrtit... Pak zeela na vlas jako v životě. Když se oči napasou, vykonává tu druhou službu noha s vysokým podpatkem. O očích pana knížete se říkávalo, že prý měly v sobě sílu jako slunce, že vytáhly všecko barvu na nejpůvabnějších květech... Kníže pán chodil pokojem velmi rychle — zeela proti svému obyčejí. Býval vždy tak chladný; až ta jeho hostejnost mrazila. Kroky jeho byly vždycky, jako by je sehválně odměřoval. Zdejší "měšťáci" si vyprávějí, že ti veleí páni jsou přece jen asi jiní lidé než oni; nesmějí prý se, neplácou, a někteří si domyslili, jako by neměli srdce; ale hned tu myšlenku zase potlačili. Když oněhdy pochovávali do nádherné hrobky matku pana knížete, ani jedině slzy na všech těch panských obličejích neviděli; a když sem jednou přijela knížecí svatba, zase se nikdo ani nezasmál a tím méně, aby si byl zavejškl.

Kníže pán se náhle zastavil; zasluchal za dvěma kroky a hovor. Do pokoje vešel komorník s obrovským copem a na modré uniformě s knoflíky jako pěsti, z kterých za každý, jak říkával, mohl si koupiti třílánový grunt.

Pokračování.

Bolesti, vyvolané dnou kyčelní, sotva lze snést. St. Jakobs Oel, použije-li se ho ihned, proniká a hojí.

Předplácejte se na "Pokrok" \$1.00 ročně. — Do Čech \$2.00.